

DOI 10.37491/UNZ.106.6
УДК 341.4:341.645]:341.485(470+571-651.1:477)“20” (09)

Світлана КУЧЕВСЬКА¹,
Володимир БУРДІН²

САНКЦІЇ У НОРМАХ ПРО МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ: МІЖ ПРИНЦИПАМИ ЗАКОННОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ

Питання кримінальної відповідальності за міжнародні злочини виходить далеко за межі внутрішнього державного суверенітету. Створення Міжнародного кримінального суду (далі — МКС) стало відповіддю міжнародної спільноти на масові порушення прав людини, в першу чергу, як превентивний механізм, що буде гарантувати стабільність у питаннях міжнародного правосуддя та забезпечувати дотримання основних міжнародних норм. Водночас вторгнення РФ на територію України стало яскравим прикладом зневажливого ставлення як до внутрішньодержавних задекларованих цінностей, так і щодо міжнародних загальновищарих пріоритетів, відносин, договорів та зобов'язань, до історичного минулого та до світових здобутків загалом у боротьбі проти безкарності за найбільш тяжкі злочини. У цьому зв'язку особливе значення МКС має безпосередньо і для України не лише як засіб попередження, а й як карний механізм для гарантії притягнення до відповідальності винних. Проте виникає чимало питань у зв'язку із застосуванням такого додаткового механізму на національному рівні, які виходять за межі лише необхідності визначення протиправності діяння. У світлі вимог покарання за найбільш серйозні та масштабні порушення прав людини завжди стоїть завдання, з одного боку, досягнення справедливості для

¹ кандидатка юридичних наук, лекторка, Міжнародний університет Карлсгохшупле (м. Карлсруе, Федеративна Республіка Німеччина), skuchevska@karlshochschule.de, <https://orcid.org/0009-0002-9974-8352>.

² доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та кримінології, Львівський національний університет імені Івана Франка, volodymyr.burdin@lnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0003-0736-0159>.

жертв жахливих злочинів, а з іншого — дотримання засад законності і рівності щодо тих, хто вчинив такі звірства, отже, дотримання принципів верховенства права. Тому питання покарання за міжнародні злочини набуває особливого змісту як у світлі превентивного впливу, так і у зв'язку з виконанням ним інших функцій. З метою виявлення проблем, що виникають при притягненні до відповідальності винних, здійснено комплексний аналіз теоретичних та прикладних питань крізь призму як міжнародних стандартів, так і вимог національного законодавства. Використовуючи значною мірою порівняльно-правовий метод, на основі аналізу міжнародних документів та відповідної міжнародної і національної практики, автори досліджують взаємодію принципу законності (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) із засадами справедливості та пропорційності. Окрему увагу приділено аналізу «тяжкості» правопорушення в контексті загальнокримінальних та міжнародних злочинів, розглянуто проблемні аспекти при притягненні до відповідальності за «злочини, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства», а також прояви вибіркового правосуддя, механізми диференціації та індивідуалізації відповідальності та покарання, досліджено значення санкцій у нормах про міжнародні злочини, зважаючи на комплементарний характер МКС. Особливий акцент зроблено на викликах, з якими зіткнулася українська правова система в умовах тривалого збройного конфлікту. Критикується практика «юридичного спрощення», коли міжнародні злочини підміняються загальнокримінальними. Аргументовано, що такий шлях є небезпечною ілюзією ефективності, що викривляє саму ідею правосуддя та стає перешкодою для досягнення справедливості. Крізь критичний розгляд феномену «вибіркоче правосуддя» доведено, що різний підхід до відповідальності за ідентичні міжнародно визнані протиправні діяння, вчинені у зв'язку з тими ж подіями, підриває засади рівності та нівелює ідею справедливого суду стосовно винних у міжнародних злочинах, порушуючи також принципи невідворотності відповідальності та відсутності строків давності. Методологічну основу дослідження склали комплексне поєднання загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, спрямованих на аналіз караності міжнародних злочинів. Крім порівняльно-правового методу, який дозволив зіставити стандарти Римського статуту та міжнародної прецедентної практики з національним правозастосуванням, дослідження проводилось також з використанням системно-структурного та формально-догматичного аналізу, завдяки яким санкцію досліджено не лише як засіб відображення покарання, а й як системний елемент, що визначає правовий режим злочину у зв'язку з низкою інших інститутів – строками давності та імунітетами. Герменевтичний підхід застосовано під час розгляду категорій тяжкості та справедливості, а метод правового моделювання дозволив обгрунтувати уніфіковані підходи до відповідальності, що є важливим для цілей легітимності здійснюваного правосуддя. Основна увага у дослідженні зосереджена на санкції як на інструменті, що має відображати реальну суспільну небезпеку діянь, і як на засобі, що сприяє реалізації низки інших правових гарантій, виконуючи

*водночас превентивну та ретрибутивну функції. У контексті за-
сад передбачуваності проаналізовано й інші механізми гаранту-
вання відповідальності за найбільш тяжкі правопорушення, такі
як геноцид, агресія, воєнні злочини та злочини проти людяності.
Сучасні події свідчать про те, що міжнародне кримінальне право
повинно розвиватися далі, а окремі підходи потребують перегляду
в світлі вимог справедливості та невідворотності притягнення
до відповідальності за злочини, які підривають міжнародні за-
сади співіснування людства загалом, що особливо актуально сьо-
годні для України.*

Ключові слова: міжнародне кримінальне право, міжнародні злочини, санкція, покарання, принцип законності, вибіркова справедливість, комплементарність, воєнні злочини, злочини проти людяності, агресія, геноцид, загальнокримінальні злочини, Римський статут, Міжнародний кримінальний суд.

Постановка проблеми. Актуальність цього дослідження зумовлена фундаментальним значенням інституту покарання, де класичні ідеї Чезаре Беккарія про пропорційність та гуманізм знаходять новий вияв у сучасних умовах глобалізації. Покарання за міжнародні злочини перестає бути лише внутрішньою справою держави, перетворюючись на інструмент захисту всього людства. Водночас складно навіть у цій ситуації знайти баланс між державним суверенітетом та інтересами міжнародного правосуддя. А інколи виходить так, що знайдений компроміс створює додаткові виклики та суперечить самим ідеям справедливості в питаннях покарання за найбільш тяжкі злочини. Незважаючи на довгий шлях формування та чималі зусилля зробити таке правосуддя максимально законним та справедливим, виникає все одно чимало невіршених і дискусійних питань, які контрастують з гнучкістю судових функцій та основними кримінально-правовими принципами, створюючи підґрунтя для подальших обговорень та пошуків найкращих шляхів, які б надійно балансували, в першу чергу, між справедливістю і законністю, адже справедливість не може бути вибірковою, непослідовною та залежною від видів судів у питаннях відповідальності за порушення всесвітньо визнаних норм *jus cogens*. У цьому зв'язку інститут покарання набуває особливого значення, однак відповіді на питання про те, якою має бути санкція в нормах про міжнародні злочини, залишаються непослідовними, гармонізаційні заходи втрачають свою однозначність, а декларована узгодженість стає способом обходу низки базових ідей, зокрема щодо правової визначеності, чіткості, ясності закону. Для України в умовах тривалого збройного конфлікту це стає окремим викликом, адже доводиться боротися і за справедливість, за право потерпілих на правосуддя, а з іншого боку — дотримуватися вимог закону, який створює додаткові механізми лояльності для тих, хто винен у жахливих злочинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чималий внесок у розвиток ідей та інститутів міжнародного правосуддя зробили, зокрема, такі науковці, як К. Амбос, М. Ш. Бассіуні, Г. Верле, С. д'Асколі, М. Драмбл,

А. Кассезе, К. Кресс, К. Роксін, В. Шабас — чиї напрацювання стали фундаментальними у сфері МКП. Щодо значення санкцій і покарання також є чимало літератури, що свідчить про постійну увагу до відповідного інституту як одного з основоположних у науці кримінального права. В українській доктрині питання покарання традиційно перебувають у центрі уваги таких вчених, як Ю. В. Баулін, В. О. Навроцький, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк. Проблематика покарання за міжнародні злочини та його справедливості в контексті компліментарності МКС не досліджувалася детально як самостійний напрям, проте певною мірою отримала свій розвиток у межах, зокрема, суміжних галузей. Так, вагомі дослідження щодо цього спостерігаються у працях О. Ф. Бантишева, В. Г. Буткевича, О. В. Буткевич, М. М. Гнатовського, В. В. Гутника, Ю. А. Пономаренко, Б. В. Романюка, О. Г. Яновської. Таким чином, українська доктрина має власне міждисциплінарне підґрунтя для дослідження засад справедливості санкцій у нормах про міжнародні злочини. Однак чимало питань набувають особливого, нерідко й іншого змісту та значення в силу нових подій та через поєднання різних аспектів, підходів, дисциплінарних досліджень.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз інституту покарання крізь призму правової природи санкцій у нормах про міжнародні злочини, а також принципу законності та вимог справедливості, особливостей їх реалізації у контексті гармонізаційних заходів з передбачення відповідальності за міжнародні злочини в національній правовій системі. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань, як: з'ясувати особливості формування та застосування санкцій у нормах про міжнародні злочини, шляхи диференціації кримінальної відповідальності та покарання; визначити характер взаємодії між дотриманням принципу правової визначеності, пропорційності покарання вчиненому та межами суддівського розсуду; зіставити дію низки принципів при притягненні до відповідальності за міжнародні злочини в контексті комплементарного підходу Міжнародного кримінального суду (далі — МКС). Такі заходи допоможуть висвітлити наявні проблеми та визначити можливі напрямки забезпечення легітимності судових рішень в умовах триваючої збройної агресії.

Виклад основних положень. У кримінально-правовій доктрині санкція як елемент правової норми традиційно розглядається як один з ключових інструментів нормативного відображення ступеня суспільної небезпеки протиправного діяння. Крім того, вид і розмір покарання, які є основним мірилом суворості санкції, виступають засобами класифікації кримінальних правопорушень та сприяють певній системності кримінально-правових норм. Іншою складовою існування санкцій є те, що немає злочину, якщо немає передбаченого за нього покарання, адже втрачається основна ідея інституту відповідальності та унеможлиблюється виконання завдань кримінального права, зокрема: визначити, яке покарання є достатнім і необхідним для виправлення особи та попередження вчинення нових злочинів. Таким чином, санкція виконує низку важливих функцій, як карального, так і превентивного та заохочувального характеру, що загалом сприяє

побудові політики держави, досягненню її цілей у правоохоронній сфері та певною мірою відновленню справедливості [4]. У процесі розвитку як національного кримінального права, так і міжнародного кримінального права сформувалася низка вимог щодо того, якими мають бути санкції, покарання та як вони повинні застосовуватися. Тут безспірним залишається зв'язок, що не може бути злочину без покарання, а також те, що покарання повинно відображати суспільну небезпеку та тяжкість правопорушення. З іншого боку, хоча протиправність низки діянь визнається в міжнародних актах, обов'язок закріплення санкцій та покарання винних осіб зазвичай переноситься на національні правові системи [5, с. 146; 6, с. 4; 7, с. 4]. Держави, приєднуючись до міжнародних договорів, визнаючи протиправність певних діянь, беруть на себе зобов'язання вирішити питання покарання в межах своїх кордонів.

Міжнародні злочини традиційно розглядаються як найтяжчі злочини, що несуть особливу суспільну небезпеку, посягають на фундаментальні відносини із забезпечення миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку та підривають основи співіснування народів. Відповідно повинні за них передбачатися і найсуворіші покарання. Еволюція складів міжнародних злочинів від Нюрнберзького трибуналу до МКС та формування міжнародного кримінального права (далі — МКП) як цілісної системи ознаменувалися переходом від окремих, зумовлених певними історичними подіями випадків притягнення до кримінальної відповідальності до формування цілісної системи міжнародного кримінального правосуддя. І тут питання покарання стосується здатності, з одного боку, відобразити ступінь морального розладу відповідальних осіб та соціальної небезпеки, а з іншого — спільності різних типів правових систем у підході до меж необхідного і достатнього покарання за такі злочини, які «викликають занепокоєння усєї міжнародної спільноти» (ст. 1 Римського статуту) [1].

Особливої актуальності питання покарання за міжнародні злочини набуло і для України, яка перебуває у стані тривалого збройного конфлікту. Відсутність у Кримінальному кодексі України (далі — КК України) чітких складів міжнародних злочинів призвела до ситуації, коли, з одного боку, є велике прагнення до справедливого і зі всією відповідністю суворого покарання винних у вчиненні найбільш серйозних порушень прав людини, а з іншого — обмеженістю нормативного механізму для здійснення цього. Задля досягнення цілей невідворотного, справедливого і, відповідно, достатньо суворого покарання було нарешті ратифіковано Статут МКС, внесено необхідні зміни до Конституції України та КК України. Звісно, такі кроки створюють додаткові гарантії покарання винних і є позитивними на шляху до спільної ідеї міжнародного правосуддя як у превентивних цілях, так і в каральних, проте загалом залишається чимало невирішених питань. Так, хоча Україна і приєдналася повноцінно до МКС, однак останній здійснює свою юрисдикцію не автоматично, а виходячи зі своєї комплементарності, тобто доповнюваності, надаючи першочергове право притягнення до відповідальності і покарання винних державі. Для України це означає, що за належних процедури та заходів з покарання винних МКС для гаранту-

вання відповідальності винних їй фактично не потрібен. Однак тут виникає й інше питання — покарання винних за злочини, що були вчинені до повноцінного приєднання України до Римського Статуту, адже актуальність покарання винних в силу тривалості конфлікту і складнощів з доступом до місць злочинів, а також у силу особливостей розслідування міжнародних злочинів, залишається навіть сьогодні. Хоч Україна і подала дві заяви про визнання юрисдикції МКС значно раніше, проте, по-перше, сам договір ще не був ратифікований, отже, не був частиною національного законодавства відповідно до національних вимог, по-друге, і зміни до КК внесені не були. Оскільки «кримінальна протиправність діяння, а також його караність» визначаються лише КК України та зважаючи на вимоги національного законодавства щодо дії кримінального закону в часі, то відповідальність за міжнародні злочини, вчинені на території України, має ґрунтуватися на відображених у КК України статтях на момент вчинення відповідних правопорушень. Це узгоджується з практикою ЄСПЛ у зв'язку зі застосуванням ст. 7 ЄКПЛ та положеннями національного законодавства і є одним з основоположних базових підходів демократично орієнтованих держав. Для України в контексті ознак складів міжнародних злочинів це означає можливість, з одного боку, притягувати до відповідальності винних за статтями про загальнокримінальні склади злочинів (на основі норм про вбивство, тероризм тощо) та відповідно до наявних у розд. XX КК України норм (про воєнні злочини, геноцид), з іншого боку, зважаючи на подані декларації України, які забезпечують дію норм Статуту МКС щодо держави і без ратифікації у зв'язку з конкретними випадками, докази на території України збирав і офіс Прокурора МКС як основу для можливих подальших процесуальних дій.

Національна міжнародно-правова норма про воєнні злочини (раніше «Порушення законів та звичаїв війни») є відображенням міжнародних зобов'язань держави, тому має бланкетний характер і активно застосовувалася і далі застосовується у зв'язку з подіями в Україні для притягнення до відповідальності винних³. Проте не всі вчинені на території України правопорушення за час збройного конфлікту можна віднести до воєнних злочинів, навіть за зовнішньої схожості з такими, адже для цього має бути доведений певний зв'язок з таким конфліктом, який не завжди має місце⁴.

³ Відповідно до звіту офісу Генпрокурора, станом на 31 липня 2025 р. від початку повномасштабного вторгнення зареєстровано понад 170 000 воєнних злочинів, учинених представниками держави-агресора [2].

⁴ Поняття вчинення злочину в умовах воєнного стану та поняття вчинення злочину з використанням умов воєнного стану не можна ототожнювати, адже ці поняття мають різний зміст [3]. І не всі злочини, вчинені в державі, де триває збройний конфлікт, автоматично є воєнними злочинами. Для того, щоб злочинна поведінка вважалася воєнним злочином, вона має бути достатньо пов'язаною зі збройним конфліктом. Цей зв'язок має бути достатньо міцним, щоб встановити взаємозалежність між злочином та контекстом збройного конфлікту таким чином, аби злочин вважався не звичайним кримінальним правопорушенням, а саме воєнним злочином. Хоча юридичні критерії встановлення зв'язку (*nexus*) між злочином і збройним

За відсутності всіх ознак складу воєнних злочинів завжди можна застосувати «запасні» чи альтернативні норми, які визначають інші міжнародні злочини згідно з міжнародним правом. Цей підхід, загалом, зберігає оцінку протиправних діянь як *core crimes* та, відповідно, зберігаються і всі негативні наслідки, що можуть випливати з такого факту (відсутні строки давності, імунітети тощо). Проте у межах національної системи права України та національних підходів до застосування міжнародного права така альтернативна кваліфікація здається неможливою, залишаючи схвальними аргументи про притягнення до кримінальної відповідальності у цій ситуації лише на підставі національних норм про загальнокримінальні склади злочинів, які були відображені у КК України на момент вчинення відповідних правопорушень⁵. Відповідне вирішення питання, загалом, отримало позитивну оцінку саме з боку МКС, тобто якщо національні органи діють в межах вимог свого законодавства, незалежно в якій площині вони розглядають відповідні діяння як злочинні (як міжнародні чи як загальнокримінальні), отже вони, важливо, що діють, поділяють спільні цінності щодо покарання винних у міжнародних злочинах осіб (навіть якщо немає ідентичних складів злочинів у національному законі), вживають необхідні і можливі з їхнього боку дії, що розглядається як достатні заходи для Прокурора

конфліктом розвивалися протягом багатьох років і по-різному застосовувалися різними міжнародними кримінальними трибуналами та національними судами; найбільш вживаним доказовим стандартом є стандарт, встановлений у рішеннях Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії (далі — МКТЮ) у справах Кунараца та Тадича, §§ 781–785 [8; 9].

⁵ На практиці, залежно від правоохоронного органу, розслідування відкривалися, наприклад, на сході України, за такими статтями КК України: ст. 258 («Терористичний акт»), ст. 258³ («Створення терористичної групи чи терористичної організації»), ст. 258⁵ («Фінансування тероризму»), ст. 260 («Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»), ст. 437 («Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни»), ст. 438 («Порушення законів та звичаїв війни»). Крім того, за аналогією до розслідувань щодо АР Крим, кримінальні провадження відкривалися за «звичайними» статтями КК, такими, які пов'язані з посяганням на життя, здоров'я та свободу особи, незаконним заволодінням майном тощо. У період з 13 квітня 2014 р. по 28 серпня 2019 р. лише Головне управління Національної поліції в Донецькій області відкрило 39 297 кримінальних проваджень щодо ймовірних злочинів, вчинених під час збройного конфлікту. У відповідь на запит ULAG (*Ukrainian Legal Advisory Group*) про надання інформації Головне управління Національної поліції в Луганській області не надало жодних статистичних даних, а Служба безпеки України (далі — СБУ) взагалі відмовилася надавати будь-яку інформацію. Водночас саме СБУ має підслідність щодо тяжких злочинів, які були передані їй від Департаменту з розслідування злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку Головної військової прокуратури: жорстоке поводження з військовополоненими, ведення агресивної війни тощо. ULAG доходить висновку, що тривалий час кримінальні справи про тяжкі злочини накопичувалися без реального руху [10, с. 17–20].

МКС⁶. Це є, певною мірою, новий досвід для міжнародного кримінального правосуддя, зокрема, наприклад, судова практика колишньої Югославії у цьому аспекті була іншою⁷. Таким чином, зважаючи на те, що МКП є комплексною відокремленою, але, з іншого боку, і спільною для держав галуззю, виникає нетипова ситуація, коли є порушення підходу, яке не розглядається як порушення, тобто виняток з правила. Адже наведена ситуація порушує низку складних питань про цілі та функції покарання, яке за призначення його за загальнокримінальні злочини не може за своєю суворістю відповідати тій суспільній небезпеці, що притаманна міжнародним злочинам. Такий підхід, більше того, нівелює застосування низки кримінально-правових інститутів, що по-особливому діють лише у зв'язку з міжнародними злочинами (строки давності, імунітети, амністії та ін.), є невіддільними від них і необхідними для гарантування відповідальності винних у вчиненні найбільш серйозних злеств. Отже, з позиції Статуту МКС це мало б виглядати як «небажання або неможливість» держави проводити розслідування належним чином чи притягувати до відповідальності⁸, а отже,

⁶ Реалізація принципу комплементарності в діяльності Офісу Прокурора МКС ґрунтується на концептуальному пріоритеті національної юрисдикції, що виражається через тест на ідентичність «тієї самої особи та по суті тієї самої поведінки» (*substantially the same conduct*). Згідно з положеннями *Policy Paper on Case Selection and Prioritisation* (2016), ключовим критерієм прийнятності справи є не формальна ідентичність правової кваліфікації злочину, а фактичне здійснення державою добросовісного розслідування чи переслідування за ті самі діяння. За умови відсутності ознак «небажання» або «нездатності» національної правової системи, МКС утримується від вибору справи для власного провадження, натомість застосовуючи підхід «розподілу тягаря» (*burden-sharing approach*), що передбачає консультативну підтримку та обмін доказами з національною владою. Таким чином, діяльність національних органів у межах власного законодавства розцінюється як достатній захід для забезпечення правосуддя, що нівелює необхідність втручання Суду на підставі ст. 17 Римського статуту [11, с. 11–12].

⁷ У системі правозастосування МКТЮ національне переслідування існувало «з дозволу» Трибуналу, тоді як у зв'язку з МКС міжнародне переслідування існує лише за умови неспроможності або небажання держави. На відміну від принципу комплементарності МКС, Статут МКТЮ (ст. 10) діяв у контексті пріоритету міжнародної юрисдикції, згідно з яким розгляд відповідного діяння національним судом як «звичайного злочину» розцінювався як неналежне правосуддя, що дозволяло ігнорувати принцип *ne bis in idem* та здійснювати повторне переслідування на міжнародному рівні (див. *Prosecutor v. Tadić* [9]).

⁸ Оцінка прийнятності справи за критеріями «небажання» або «неможливість» (ст. 17 Римського статуту) зміщує фокус з формального результату провадження на його процесуальну щирість та інституційну спроможність. У контексті «небажання» ключовим є виявлення ознак «захисту» особи (*shielding*), що може проявлятися через політичне втручання або навмисні процесуальні затримки, а не просто через вибір іншої статті обвинувачення. Щодо «неможливість», то вона констатується у випадках об'єктивного колапсу системи або її «недоступності», зокрема через відсутність належного законодавчого підґрунтя для розгляду справи. Таким чином, згідно з підходом МКС, якщо національна система залишається функціональною та демонструється щирий «процесуальний намір» покарати винного, зміна правової кваліфікації на загальнокримінальну не може вважатися автоматичним

мало б бути підставою для перейняття провадження у справі і здійснення розслідування безпосередньо Прокурором МКС. Видаються нелогічними та вибірковими такі підходи, які хоч у своїй основі суперечать головним ідеям і завданням МКС, але які можна законно застосовувати, щоб унеможливити відповідальність винних з усіма наслідками, характерними для міжнародних злочинів. Незалежно від того, як би ми далі не розвивали цю концепцію, виникає ще інша проблема у зв'язку із долученням вже прокурора та застосуванням положень Статуту МКС, адже у Статуті МКС немає диференційованого підходу до покарань за злочини, які хоч і є *core crimes*, проте все ж не є однакові за ступенем та і характером суспільної небезпеки. Згідно зі Статутом, у межах дискреції суддів визначити, чи має бути в конкретній ситуації позбавлення волі на певний строк з максимальною планкою у 30 років, чи доцільним є все ж довічне позбавлення волі. Як приклад, воєнним злочином може бути і незаконне використання символіки Червоного Хреста з відповідними наслідками (що може, зокрема, свідчити про непрямий умисел щодо наслідків чи навіть про необережну форму вини), а також масштабні умисні вбивства цивільних. Очевидно, що і суспільна небезпека воєнних злочинів та злочинів проти людяності також ніколи не буде рівною в цьому геноциді. Суспільна небезпека міжнародних злочинів зростає пропорційно посяганням, залежить від масштабу, системності та багатьох інших обставин. Проте якщо чимало з цих ознак мали б дійсно оцінюватися суддею як кваліфікуюча обставина, то вид чи закріплений спосіб вчинення злочину, а також і безпосередній об'єкт посягання, які разюче змінюють його небезпеку, мали б бути підкріплені відповідною диференційованою санкцією. Більше того, недиференційована санкція створює умови для твердження про «непередбачуваність» норми⁹, з іншого боку — створює

свідченням «небажання», якщо вона забезпечує реальну кримінальну відповідальність [12, с. 13–15].

⁹ Якщо санкція має занадто великий діапазон за абсолютно різними за характером правопорушення, від незаконного використання охоронюваних знаків до умисного вбивства, то людина, очевидно, не може наперед оцінити наслідки своїх дій та передбачити співрозмірне покарання.

Так, у огляді ЄСПЛ, присвяченому верховенству права, зазначено про те, що дії органів влади повинні мати законну основу. У цьому сенсі принцип верховенства права є передумовою для будь-яких дій держави, що втручаються в матеріальне право (таке, як: право на приватне життя, свобода слова, власність тощо). «Законність» означає не лише наявність правової підстави для втручання, але й певну якість закону. Зокрема, закони повинні бути публічно доступними, а також повинні бути чіткими та передбачуваними у своєму застосуванні. Закон може залишати дискреційні повноваження адміністрації або судді, але ці дискреційні повноваження не повинні бути необмеженими, і закон повинен передбачати гарантії від свавільного втручання (*NIT S.R.L. v. The Republic of Moldova [GC]*, № 28470/12, § 159, ECHR 2022) [13, с. 2–3].

Згідно з позицією ЄСПЛ, гарантія законності, закріплена у ст. 7 Конвенції, є суттєвим елементом верховенства права. Вона повинна тлумачитися та застосовуватися, як впливає з її предмета та мети, таким чином, щоб забезпечити ефективні гарантії від свавільного переслідування, засудження та покарання (див. *Scoppola v. Italy (№ 2) [GC]*, № 10249/03, § 92, ECHR 2009 р. та *Huhtamäki v. Finland*,

умови для надмірної судової дискреції, адже судді надається занадто широкий діапазон для власного оцінювання у контексті дуже різних за небезпекою протиправних діянь¹⁰. Надмірна дискреція суду, очевидно, може мати негативне забарвлення в контексті верховенства права, що аналізувалася як Венеційською комісією, так і Європейським судом з прав людини, адже дає більше шансів для неоднакового застосування закону [16]. Крім того, відомі приклади міжнародному правосуддю, коли надмірна дискреція суду ставала причиною зміни рішення у сторону погіршення становища особи у зв'язку з особливою тяжкістю міжнародних злочинів¹¹. Відтак потребують розгляду й інші аспекти верховенства права.

Будь-який закон має бути доступним і передбачуваним. Передбачуваність, як зазначає Венеційська комісія, означає не лише те, що приписи нормативного акта мають бути (де можливо) проголошеними ще до їх імплі-

№ 54468/09, § 41, ECHR 2012 р.). Ст. 7 Конвенції не обмежується заборонаю ретроактивного застосування кримінального законодавства на шкоду обвинуваченому. Вона також втілює у більш загальному сенсі принцип, що лише закон може визначати злочин і покарання (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), та принцип, що кримінальне право не повинно тлумачитися розширювально на шкоду обвинуваченому. Гарантія, закріплена у ст. 7, є важливим елементом верховенства права, займає чільне місце в системі захисту Конвенції, що підкреслюється тим фактом, що жодне відступлення від неї не допускається згідно зі ст. 15 Конвенції під час війни чи іншої надзвичайної ситуації. Її слід тлумачити та застосовувати, як впливає з предмета та мети, таким чином, щоб забезпечити ефективні гарантії від свавільного переслідування, засудження та покарання (див. *Georgouleas and Nestoras v. Greece*, № 44612/13 та 45831/13, §§31, 55, ECHR 2020, а також: *Inseher v. Germany [GC]*, № 10211/12 та 27505/14, §§ 202–09, ECHR 2018; *Kafkaris v. Cyprus [GC]*, № 21906/04, § 137, ECHR 2008; *M. v. Germany*, № 19359/04, § 117, ECHR 2009; *Bergmann v. Germany*, № 23279/14, § 149, ECHR 2016) [14].

¹⁰ З одного боку, принцип законності вимагає, щоб правопорушення та відповідні покарання були чітко визначені законом. Поняття «закон» у розумінні ст. 7 Конвенції містить якісні вимоги, зокрема вимоги щодо доступності та передбачуваності. Ці якісні вимоги мають бути дотримані як щодо визначення правопорушення (*Jorgic v. Germany*, §§ 103–114, ECHR 2007), так і щодо покарання, яке тягне за собою відповідне правопорушення, або його обсягу (*Kafkaris v. Cyprus [GC]*, § 150, ECHR 2008; *Camilleri v. Malta*, §§ 39–45, ECHR 2013; *Porsenna v. Malta (dec.)*, §§ 25–30, ECHR 2019). Недостатня «якість закону» стосовно визначення правопорушення та застосовного покарання становить порушення ст. 7 Конвенції (*Kafkaris v. Cyprus [GC]*, §§ 150 та 152, ECHR 2008) [15].

З іншого боку, закон має визначати межі будь-якої дискреції (свободи розсуду), щоб забезпечити захист від свавілля, а також законодавство має забезпечити реалізацію принципу рівності: воно повинно однаково ставитися до схожих ситуацій і по-різному — до відмінних, а також гарантувати рівність щодо будь-яких ситуацій потенційної дискримінації, зокрема і в питаннях застосування імунітетів тощо [16, с. 17–19].

¹¹ В апеляційному рішенні від 20 березня 2019 р. було зазначено, що Судова палата припустилася помилки, призначивши позбавлення волі на 40 років, оскільки це не відображало «тяжкості відповідальності Караджича за участь у кількох злочинних організаціях (JCE) та його роль у геноциді та винищенні людей» [17].

лентації, а й що вони мають бути передбачуваними за своїми наслідками: їх має бути сформульовано з достатньою чіткістю та зрозумілістю, аби суб'єкти права мали змогу діяти відповідно до них. Крім того, закон має визначати межі дискреції, оскільки така може вести до свавілля (§§ 58, 59, 65 Rule of Law Checklist) [16]. Звісно, суддівські повноваження передбачають контроль, неупередженість та справедливість, проте особа повинна заздалегідь розуміти наслідки своєї поведінки, які, очевидно, передбачають розуміння меж покарання відповідно до способу посягання, у зв'язку з формою вини тощо. Щодо вимог доступності та передбачуваності, які є ключовими критеріями якості закону, а також стосовно єдності підходів у межах судочинства, є чимало обґрунтувань у практиці ЄСПЛ. У Європейській конвенції з прав людини базова ідея *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (немає злочину без закону, немає покарання без закону) стала одним із наріжних і абсолютних прав, тобто таких, які не можуть бути обмежені за жодних обставин. Цей принцип вимагає передбачуваності наслідків для особи як щодо того, що є протиправним, так і щодо того, яке покарання може застосовуватися [15]. Водночас, згідно з позицією ЄСПЛ, якщо діяння визнано злочинним згідно з міжнародним звичаєвим правом, покарання також не вважатиметься непередбачуваним [18; 19; 20; 21].

У контексті правозастосування санкція кримінально-правової норми виступає не лише інструментом кари, а й фундаментальним гарантом реалізації принципів справедливості та пропорційності, що є важливим і для МКП. Конституційний Суд України (далі — КСУ) зайняв чітку позицію щодо важливості забезпечення верховенства права крізь призму інституту покарання та гарантій рівності, реалізації принципів верховенства права та справедливості, індивідуалізації відповідальності, виправної та превентивної функцій покарання, диференціації відповідальності та єдності підходу до покарання винних за тожоні за тяжкістю злочину, досягнення через це завдань покарання [4]. Одним із проявів справедливості є відповідність покарання вчиненому злочину. Законодавче встановлення диференційованих санкцій створює необхідний нормативний простір для індивідуалізації покарання. Це дозволяє суду забезпечити домірність між тяжкістю вчиненого злочину, обставинами справи та особою винного, що є правовим превентивним засобом проти дискримінації та свавілля, що значною мірою аналізується КСУ у його рішеннях. Особливого значення відповідне питання набуває при розгляді міжнародних злочинів, де адекватність правової відповіді держави має корелюватися з універсальними стандартами прав людини та принципами правової держави.

Водночас санкція виконує і ключову системоутворювальну функцію, оскільки саме через розмір та вид покарання, відображених у ній, визначається ступінь тяжкості злочину, що запускає подальші механізми правозастосування: обчислення строків давності, умови звільнення від відповідальності та можливість призначення більш м'якого покарання тощо. Таким чином, за своєю суттю, санкція є нормативним бар'єром, який обмежує судовий розсуд рамками законності, водночас зобов'язуючи суддю шукати справедливе зіставлення між каральними межами норми та метою виправлення особи. Для сфери міжнародних злочинів це означає, що покарання

повинно бути необхідним і достатнім для подальшої превенції та відновлення міжнародного правопорядку.

Розмежування між кваліфікацією за національним та міжнародним правом є суттєвим, оскільки відповідні правові режими відрізняються. Це розмежування має важливі наслідки щодо принципу *non bis in idem* (заборона подвійного притягнення до відповідальності) [22, с. 12]. Більше того, норми МКП застосовуються незалежно від наявності відповідного національного закону. Результатом є автономія МКП. Цей підхід знайшов своє відображення і у практиці ЄСПЛ, і підтриманий ООН. Так, Комісія міжнародного права ООН в рамках роботи над проектом Кодексу злочинів проти людяності узагальнила, що розгляд певного діяння як злочинного за національним правом не впливає на кваліфікацію цього діяння як злочинного за міжнародним правом. Цілком припустимо, за висновком Комісії, що така поведінка може розглядатися лише як звичайний злочин за національним правом, а не як злочин проти миру та безпеки людства за міжнародним правом, однак ця обставина не може слугувати перешкодою для кваліфікації відповідного діяння як злочинного за міжнародним правом [22, с. 17–18].

Таким чином, національна політика щодо покарання за міжнародні злочини прямо залежить від юридичної оцінки ситуації. За інформацією Офісу Прокурора МКС, в Україні від 2014 року мав місце збройний конфлікт неміжнародного характеру з елементами міжнародного чи міжнародний збройний конфлікт паралельно з неміжнародним (§§ 158, 168–170) [23], (§§ 272, 277–280) [24], (§§ 274–278, 280–281) [25]), який трансформувався з часом у повноцінний збройний конфлікт міжнародного характеру. У цьому контексті спроба держави «замістити» воєнні злочини чи будь-які інші міжнародні загальнокримінальними складами, зокрема, шляхом використання ст. 258 КК України або інших статей про загальнокримінальні склади злочинів, виглядає більше звичною, зручною, простішою практикою застосування базових добре знайомих підходів, ніж виправданою та справедливою стратегією в умовах збройного конфлікту і вчинення міжнародних злочинів, коли потрібно відійти від звичної практики і зорієнтуватися на підходи ЄСПЛ та досвід міжнародних трибуналів. Наведена ситуація створює певне привілейоване становище для осіб, винних у найтяжчих злочинах, а також дає змогу уникнути справедливих і невіддільних від міжнародних злочинів наслідків, що є неприпустимим. Таке «юридичне спрощення» нівелює сутність міжнародного злочину, як це було підкреслено у прецедентній практиці МКТЮ¹², та створює умови для уни-

¹² Прикладом неприпустимості подібного «юридичного спрощення» є справа *Prosecutor v. Stanislav Galić* (IT-98-29) у практиці МТКЮ. Апеляційна палата, переглядаючи вирок першої інстанції, наголосила на невідповідності між масштабом злочинів та покаранням, зазначивши, що вирок у 20 років ув'язнення був «явно несправедливим» (*plainly unjust*), оскільки він не відображав належної тяжкості вчиненого. Суд підкреслив, що природа злочинів, вчинених під час облоги Сараєва,

кнення відповідальності у зв'язку з амністією або закінченням строків давності, що є недопустимим для категорій *core crimes*. Більше того, тривале затягування з ратифікацією Статуту МКС так само можна трактувати як «небажання» (*unwillingness*) держави здійснювати необхідне правосуддя [10, с. 9–11, 21–23]¹³, адже питання внесення змін до Конституції України вирішилося позитивно у зв'язку з європейською інтеграцією та визнанням обов'язковими рішень ЄСПЛ, а у зв'язку з приєднанням до Статуту МКС чомусь подібна ситуація виявилася проблемою. Якщо «національна кваліфікація» сприяє «приховуванню» міжнародної тяжкості діяння, перетворюючи міжнародний злочин на звичайний внутрішньодержавний злочин, то це мало б розцінюватися як умова для втручання МКС, виходячи з принципу комплементарності, та мало б розглядатися як свідомо неспроможність України забезпечити адекватне притягнення до відповідальності за міжнародні злочини, що наразі тлумачиться інакше. Крім того, непослідовним і неправильним є застосування у зв'язку з тими ж ситуаціями за період збройної агресії рф різних підходів до кваліфікації іде-

була «особливо кричущою» (*particularly egregious*), що вимагало призначення найсуворішого покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Такий підхід також підтверджує, що ігнорування статусу міжнародного злочину (*core crime*) на користь загальнокримінальних кваліфікацій нівелює сутність міжнародного правопорядку та створює ризики необґрунтованої поблажливості до винних. Відповідно Апеляційна палата вирішила, що вирок у вигляді лише 20 років позбавлення волі був настільки необґрунтованим і явно несправедливим, що Судова палата, очевидно, помилилася у використанні своїх дискреційних повноважень (§ 455) [26].

У іншій справі Апеляційна палата розглядає, чи призначення покарання відбулося в межах дискреційних повноважень Судової палати щодо винесення вироку, чи не було воно засуворим, зважаючи на те, що були лише заклики до геноциду, отже, аналізуючи тяжкість злочину і призначене покарання. Палата дійшла висновку, що тяжкість злочину прямого та публічного підбурювання до вчинення геноциду впливає з тяжкості злочину геноциду, злочину найбільшої тяжкості. Судова палата встановила, що Нтезірайо принаймні тричі прямо та публічно підбурював до вчинення геноциду. Відповідно Апеляційна палата вважає, що незалежно від того, чи призвели його заяви до смерті, призначення покарання у вигляді 30 років позбавлення волі не виходило за межі дискреційних повноважень Судової палати (§ 3449) [27].

¹³ Поряд із очевидними обмеженнями в застосуванні чинного національного законодавства, небажання парламенту імплементувати стандарти міжнародного гуманітарного та кримінального права перешкоджає спроможності національної правової системи забезпечити правосуддя за тяжкі міжнародні злочини в Україні. Ініціативи щодо внесення змін до національного законодавства, запропоновані протягом перших років збройного конфлікту, супроводжувалися тривалими дискусіями в урядових колах, які довго не давали позитивних результатів. Так, наприклад, парламенту знадобилися роки, щоб проголосувати в першому читанні за законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гармонізації кримінального законодавства зі стандартами міжнародного права». Проте після зміни влади та складу парламенту час для другого та остаточного читання так і не знаходився, що свідчило про відсутність належного політичного пріоритету щодо імплементації положень МКП та МГП [10, с. 9–11, 21–23].

нтивних діянь, які загалом створюють каркас тих самих міжнародних злочинів. Якщо протиправне діяння є міжнародним злочиним, то чи правильно в національній правовій системі це ділити на загальнокримінальні та міжнародні, прив'язуючись лише до наявних змін у КК України? Адже згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів та підходів з боку Венеційської комісії, не можуть положення внутрішнього законодавства бути виправданням для невиконання міжнародних зобов'язань [29].

Висновки і перспективи подальшого дослідження проблеми.

Вимоги щодо передбачуваності та справедливості покарання вимагають від України відмови від «вибіркової справедливості», умови для якої, по суті, створені. Справедливість, що застосовується фрагментарно, суперечить принципу рівності перед законом та стандартам справедливого суду, закладеним, зокрема, у міжнародній прецедентній практиці¹⁴. Крім того, справедливість не може бути різною в питанні відповідальності за найбільш тяжкі злочини, вчинені у зв'язку з тими самими подіями [30]. Як наголошують Г. Верле та Ф. Ессбергер, санкція повинна бути дзеркалом реальної суспільної небезпеки, виконуючи функції як ретрибуції, так і стримування (*deterrence*)¹⁵. Тому лише шляхом побудови єдиних підходів до відповідальності винних за ті самі злочини, що визнані як найбільш небезпечні на міжнародному рівні, можна говорити про дотримання принципів справедливості, законності, передбачуваності та реалізації основних завдань покарання у правовій державі, а також забезпечити легітимність вироків у довгостроковій перспективі.

¹⁴ Практика МКТР у справі *Nahimana (Media Case)* демонструє, що вимоги передбачуваності та справедливості покарання несумісні з фрагментарним або вибірковою застосуванням права у випадку міжнародних злочинів. Суд визнав, що пряме і публічне підбурювання до геноциду через ЗМІ є формою суттєвої участі, яка ґрунтується на реальній суспільній небезпеці діяння та фактичному внеску особи, незалежно від вчинення актів фізичного насильства, визначивши досить серйозний строк для позбавлення волі. Апеляційна палата підтвердила, що міжнародне кримінальне право вимагає реагування на всі форми участі у злочинах. Повноцінна кваліфікація є вирішальною для забезпечення рівності перед законом та запобігання вибіркового правосуддя, яке підриває стандарти справедливого правосуддя. Крім того, в цій справі простежується тісний зв'язок між кваліфікацією діяння як міжнародного злочину та справедливостю покарання. Апеляційна палата МКТР у своєму рішенні під час розгляду апеляції зосереджувала увагу на точному визначенні елементів міжнародних злочинів, зокрема *direct and public incitement to commit genocide*, і на необхідності їх правильної оцінки та врахування, що має вирішальне значення для справедливого та передбачуваного покарання [28].

¹⁵ Теоретичні положення щодо ретрибутивної та превентивної функцій санкцій Г. Верле та Ф. Ессбергер аргументують шляхом звернення, зокрема, до практики Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії (зокрема у справах *Kupreškić, Đeronjić, Krajišnik*) та Спеціального суду для Сьєрра-Леоне (справа *Taylor*), де ці цілі визнані ключовими для легітимізації міжнародного покарання [31, с. 36–45].

Список використаних джерел

1. Rome Statute of the International Criminal Court 17.07.1998. *The International Criminal Court (ICC)*. URL: <https://t.ly/iNDy>.
2. Понад 170 тисяч воєнних злочинів: Офіс Генерального прокурора окреслив масштаби злочинів РФ на зустрічі з міжнародними партнерами (05.08.2025). *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://t.ly/vsl5C>.
3. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15.01.2024 р. у справі № 722/594/22 (провадження № 51-3186кмо22). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/R5xBVZ>.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 р. № 15–рп/2004. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/DRqt>.
5. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/b0pt2>.
6. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/yeysH>.
7. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. Adopted by the General Assembly of the United Nations in resolution 54/109 of 09.12.1999. *the United Nations*. URL: <https://t.ly/TMDuf>.
8. Colombia, Special Jurisdiction for Peace, Crimes against the Environment in Cauca. How does law protect in war? *ICRC*. URL: <https://t.ly/Sp3e>.
9. ICTY, The Prosecutor v. Tadić. *ICRC*. URL: <https://t.ly/K6X-D>.
10. Principle of Complementarity: International Justice in Ukraine: Analytical report / Ukrainian Legal Advisory Group (ULAG). Kyiv, 2020. 38 p. *Ukrainian Legal Advisory Group*. URL: <https://t.ly/bnHb>.
11. Policy Paper on Case Selection and Prioritisation / Office of the Prosecutor, International Criminal Court. 15 September 2016. 53 p. *The International Criminal Court (ICC)*. URL: <https://t.ly/e5BeL>.
12. Informal expert paper: The principle of complementarity in practice / International Criminal Court, Office of the Prosecutor. ICC-OTP, 2003. 37 p. *The International Criminal Court (ICC)*. URL: <https://t.ly/O3bbm>.
13. Focus On: the Rule of Law: Factsheet / European Court of Human Rights. Strasbourg : Council of Europe, 2024. 3 p. *The ECHR Knowledge Sharing platform*. URL: <https://t.ly/D-SSK>.
14. Case of Georgouleas and Nestoras v. Greece (Applications nos. 9212/13 and 10074/13): Judgment of the European Court of Human Rights, 28 May 2020. *HUDOC*. URL: <https://t.ly/xRvVS>.
15. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights: No punishment without law: Case-law guide. *The ECHR Knowledge Sharing platform*. URL: <https://t.ly/lWya>.
16. Rule of Law Checklist. Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). Study No. 711/2013, CDL-AD(2016)007 / European Commission for Democracy through Law (Venice

- Commission). Strasbourg : Council of Europe, 2016. 52 p. *The European Commission for Democracy through Law*. URL: <https://t.ly/lkp0t>.
17. Borger J. Radovan Karadžić war crimes sentence increased to life in prison (20.03.2019; 17:10). *The Guardian*. URL: <https://t.ly/YI4n5>.
 18. Case of Kononov v. Latvia (Application No. 36376/04): European Court of Human Rights, Judgment of 17 May 2010. *HUODOC*. URL: <https://t.ly/VvsA>.
 19. Case of Jorgic v. Germany (Application no. 74613/01): European Court of Human Rights, Judgment of 12 July 2007. *HUODOC*. URL: <https://t.ly/ruQaA>.
 20. Case of Korbely v. Hungary (Application no. 9174/02): European Court of Human Rights, Grand Chamber, Judgment of 19 September 2008. *HUODOC*. URL: <https://t.ly/Nhm5b>.
 21. Case of Vasiliauskas v. Lithuania (Application no. 35343/05): European Court of Human Rights, Grand Chamber, Judgment of 20 October 2015. *HUODOC*. URL: <https://t.ly/vabs->.
 22. Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind with commentaries, 1996. *the United Nations*. URL: <https://t.ly/rnKEk>.
 23. Reports on Preliminary Examination Activities 2016 (14.11.2016). *The International Criminal Court (ICC)*. URL: <https://t.ly/TO0j4>.
 24. Report on Preliminary Examination Activities 2019 (05.12.2019). *The International Criminal Court (ICC)*. URL: <https://t.ly/-W1GN>.
 25. Report on Preliminary Examination Activities 2020 (14.12.2020). *The International Criminal Court (ICC)*. URL: <https://t.ly/SN5AV>.
 26. Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-A, Judgment (Appeals Chamber), 30 November 2006. *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*. URL: <https://t.ly/EP4AU>.
 27. The Prosecutor v. Nyiramasuhuko et al. (Case No. ICTR-98-42-A). Judgement (Appeals Chamber). 14 December 2015 / IRMCT Case Law Database. URL: https://t.ly/Z7R_r.
 28. The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza and Hassan Ngeze (Media Case). Appeals Chamber Judgment : Case No. ICTR-99-52-A. 28 November 2007 / IRMCT Case Law Database. *International Residual Mechanism for Criminal Tribunals*. URL: https://t.ly/Z7R_r.
 29. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/koZKk>.
 30. Перспективи забезпечення єдності судової практики: підсумки діалогової платформи (20.12.2024; 17:22). *Верховний Суд*. URL: <https://t.ly/4Cz9Z>.
 31. Werle G., Jessberger F. *Principles of International Criminal Law*. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2014. 676 p.

Надійшла до редакції 19.07.2025
Рекомендовано до друку 20.08.2025

Svitlana KUCHEVSKA,
(Karlshochschule International University)
Volodymyr BURDIN
(Ivan Franko National University of Lviv)

Sanctions Within International Crimes Norms: Balancing Legality and Justice

*The issue of criminal responsibility for international crimes extends far beyond the boundaries of domestic state sovereignty. The establishment of the International Criminal Court (hereinafter — the ICC) was the international community's response to mass human rights violations, primarily as a preventive mechanism to guarantee stability in international justice and ensure compliance with fundamental international norms. At the same time, the invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine has become a striking example of a dismissive attitude toward both declared domestic values and universally recognized international priorities, relations, treaties, and obligations, as well as toward the historical past and global achievements in the fight against impunity for the most serious crimes. In this regard, the ICC acquires particular significance for Ukraine, not only as a means of prevention but also as a punitive mechanism to guarantee that the perpetrators are held accountable. At the same time, numerous questions arise concerning the application of such an additional mechanism at the national level, which go beyond merely defining the wrongfulness of acts that undermine the international foundations of human coexistence. In light of the requirements for punishment for the most serious and large-scale human rights violations, there is always the task of, on the one hand, achieving justice for the victims of horrific crimes, and on the other, adhering to the principles of legality and equality for those who committed such atrocities, thus following the principles of the rule of law. Here, the issue of punishment for international crimes acquires special meaning both in terms of its preventive influence and in relation to its other functions. To investigate and highlight the relevant challenges in holding perpetrators accountable, a comprehensive analysis of theoretical and practical issues has been carried out, particularly regarding sentencing, through the prism of international standards and national legislation. Using the comparative legal method largely, based on an analysis of international documents and relevant international and national practice, the authors explore the interaction of the principle of legality (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) with the principles of justice and proportionality. Particular attention is paid to the analysis of the "gravity" of the offense in the context of ordinary and international crimes. In this regard, the authors examine the features and problems of holding individuals accountable for "crimes of concern to the international community as a whole," as well as issues of selective justice, mechanisms for the differentiation and individualization of responsibility and punishment, and the significance of sanctions in norms on international crimes, considering the complementary nature of the ICC. Special emphasis is placed on the challenges faced by the Ukrainian legal system in the context of a prolonged armed conflict. The authors criticize the practice of "legal simplification," where international crimes are essentially substituted by ordinary crimes. The paper argues that such a path is a dangerous illusion of efficiency that distorts the very idea of justice and becomes an obstacle to achieving it. Through a critical examination of the phenomenon of "selective" justice, it is argued that a different approach to responsibility for identical internationally recognized wrongful acts committed in connection with the same events undermines the principles of equality and nullifies the idea of a fair trial for those guilty of international crimes, also violating the principles of the inevitability of responsibility and the absence of statutes of limitations. The methodological basis of the study consists of a comprehensive combination of general scientific and specialized legal methods aimed at analysing the punishability of*

international crimes. In addition to the comparative legal method, which allowed for a comparison of the Rome Statute standards and international case law with national law enforcement, the study was conducted using systemic-structural and formal-dogmatic analysis. Through these, the sanction was investigated not only as a means of reflecting punishment but also as a systemic element that essentially determines the legal regime of a crime in connection with several other institutions, including statutes of limitations and immunities. A hermeneutic approach was applied when considering the categories of gravity and justice, and the legal modelling method allowed for the substantiation of unified approaches to responsibility, which is important for the purposes of the legitimacy of the justice being administered. The main focus of this study is centred on the sanction as an instrument that should reflect the real social danger of acts and as a means that facilitates the implementation of a range of other legal guarantees, while simultaneously performing preventive and retributive functions. In the context of the principles of predictability, other mechanisms for guaranteeing responsibility for the most serious offenses, such as genocide, aggression, war crimes, and crimes against humanity, are also analysed. Contemporary events demonstrate that international criminal law must evolve further, and certain approaches require revision in light of the requirements of justice and the inevitability of punishment, which is particularly relevant for Ukraine today.

Keywords: *international criminal law, international crimes, sanction, punishment, principle of legality, selective justice, complementarity, war crimes, crimes against humanity, aggression, genocide, ordinary crimes, Rome Statute, International Criminal Court.*